

गर्भधारणापूर्व माता व २ वर्षांपर्यंतच्या बालकांचे आरोग्य सुधारण्यासाठी “वात्सल्य” या नवीन उपक्रमाची राज्यात अंमलबजावणी करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

सार्वजनिक आरोग्य विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: संकिर्ण-२०२३/प्र.क्र.५८७/कु.क.

१० वा मजला, बी विंग, गो. ते. रुग्णालय संकूल इमारत

नवीन मंत्रालय, लो.टि. मार्ग, मुंबई- ४०० ००९

दिनांक : २५ जानेवारी, २०२४

वाचा -

अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, माता बाल संगोपन व शालेय आरोग्य, पुणे यांचे पत्र, क्र.राकुकका/माता आरोग्य कक्ष १० (ब)/वात्सल्य कार्यक्रमाचा शासन निर्णय निर्गमित करणेबाबत/न.क्र.५६८३५-३७/२०२३, दि.०९.१२.२०२३.

प्रस्तावना :-

माता आणि बालमृत्यू कमी करण्यासाठी गर्भधारणेपूर्वीपासून ते शिशु दोन वर्षांचे होईपर्यंतचा कालावधी हा अत्यंत महत्त्वाचा आहे. त्यानुषंगाने गर्भधारणापूर्व, प्रसूतीपूर्व, प्रसूतीदरम्यान आणि प्रसूतीनंतर माता व बालसंगोपनाचे विविध कार्यक्रम राज्यात राबविण्यात येत आहेत. गर्भधारणेपूर्वीपासून महिलांच्या आरोग्यावर विशेष लक्ष केंद्रित करणे, गर्भधारणेपूर्वीपासून ते शिशु दोन वर्षांचे होईपर्यंत आरोग्य सुविधांचे-सेवांचे सातत्य राखणे, गर्भधारणापूर्व आरोग्य सुविधा अधिक बळकट करण्याबरोबरच इतर आरोग्य सुविधांचे एकत्रीकरण आणि पोषण व आहारविषयक कार्यक्रमांशी समन्वय साधून गर्भधारणेपूर्वीच मातांचे आरोग्य आणि कमी वजन यामध्ये सुधारणा करून गर्भधारणेसाठी आणि गर्भातील शिशुसाठी पोषक वातावरण निर्माण करणे, प्रसूतीपूर्व कालावधीत आणि प्रसूतीपश्चात कालावधीत दोन वर्षांपर्यंत नवजात शिशु व बालक यांच्या वाढीच्या निर्देशांकावर सातत्यपूर्ण लक्ष ठेवून अपेक्षित वाढ होण्यासाठी व आरोग्य निरोगी राहण्यासाठी विशेष लक्ष देणे, जननक्षम जोडप्यांच्या आरोग्यात सकारात्मक बदल करून कमी वजनाच्या बालकांच्या जन्माचे प्रमाण आणि जन्मजात व्यंग असलेल्या बालकांचे प्रमाण कमी करणे व कमी वजनाच्या बालकांचे जन्म रोखून आणि दोन वर्षांपर्यंतच्या शिशुच्या आयुष्यातील महत्त्वाच्या कालावधीत सातत्यपूर्ण विशेष लक्ष देऊन नवजात मृत्यू व बालमृत्यू कमी करणे या बाबींवर लक्ष केंद्रित करून प्रसूतीदरम्यान आणि प्रसूतीनंतर माता व बालसंगोपनाच्या विविध कार्यक्रमांचे एकत्रीकरण करून “वात्सल्य” हा एकछत्री कार्यक्रम नाशिक जिल्ह्यातील दोन तालुक्यात प्रायोगिक तत्त्वावर माहे एप्रिल, २०१८ पासून राबविण्यात आला. त्यामध्ये मिळालेल्या सकारात्मक परिणामांमुळे या कार्यक्रमाची अंमलबजावणी संपूर्ण राज्यात करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

शासन निर्णय :-

राज्यात गर्भधारणापूर्व, प्रसूतीदरम्यान आणि प्रसूतीनंतर माता व २ वर्षांपर्यंतच्या बालकांचे आरोग्य सुधारण्यासाठी पुढीलप्रमाणे “वात्सल्य” या नवीन उपक्रमाची अंमलबजावणी राज्यात करण्याचा निर्णय शासनाने घेतलेला आहे

२. कार्यक्रमाची उद्दिष्टे :-

- कमी दिवसांचे आणि कमी वजनी बालकांच्या जन्माचे प्रमाण कमी करणे.
- जन्मतः विकृतीचे प्रमाण कमी करणे
- उपजत मृत्यू प्रमाण कमी करणे
- निरोगी गर्भधारणा आणि प्रसूतीसाठी माता आरोग्यात सुधारणा करणे
- गर्भधारणेपूर्वीच मातेच्या आरोग्याची जोखीम ओळखणे व पाठपुरावा करणे
- बालकाच्या हजार दिवसाच्या वाढीची सातत्यपूर्ण देखरेख करणे

३. कार्यक्रमाचे अपेक्षित लाभार्थी :-

- कुटुंब नियोजन साधन न वापरणारी असंरक्षित जननक्षम योग्य जोडपी
- प्रसूतीपूर्व कालावधीतील माता आणि गरोदर महिलांच्या सहवासात सोबत करणारी व्यक्ती
- दोन वर्षाखालील शिशु

४. कार्यक्रमातील निर्धारित आरोग्य सेवा :-

- या कार्यक्रमात प्राधान्याने गर्भधारणापूर्व आरोग्य तपासणी सेवांचा अंतर्भाव असून सदर सेवा प्रचलित इतर आरोग्य कार्यक्रमांशी संलग्नित केलेली आहे.
- कुटुंबनियोजन साधन न वापरणाऱ्या असंरक्षित जननक्षम जोडप्यांची तपासणी, उपचार आणि समुपदेशन सुविधा.
- माता व बालकांना आरोग्यासाठी असलेली जोखीम गर्भधारणापूर्व, प्रसूतीदरम्यान आणि प्रसूतीनंतर कालावधीत ओळखणे व त्यांचे प्रभावी व्यवस्थापन.
- मातांची वजन वाढ आणि बालकांची योग्य वाढ यावर नियमित देखरेख.
- विशेष लक्ष- जन्मतः तात्काळ स्तनपान, जन्म ते सहा महिन्यांपर्यंत निव्वळ स्तनपान आणि योग्य पुरक आहार याबाबत सनियंत्रण.
- बालकांच्या वजन वाढीचे वाढीच्या आलेखाद्वारे सनियंत्रण.
- आरोग्याचे इतर कार्यक्रम उदा. माँ, दक्षता, एच.बी.एन.सी, एच.बी.वाय.सी, पी.एम.एस.एम.ए, आर.के.एस.के. इत्यादी कार्यक्रमांचे समन्वय.
- माता आणि बालकांच्या आरोग्याच्या सुविधांचे बळकटीकरण करण्यासाठी आय.सी.डी.एस, डब्ल्यू.सी.डी, आदिवासी विकास विभाग व इतर विभागांचा सहभाग.

अ) गर्भधारणापूर्व देण्यात येणाऱ्या सेवा (कोष्टक क्र.१) -

पात्र जोडप्यामधील अतिजोखमीची कारणे ओळखणे	निदानात्मक चाचण्या पॅकेज	उपचार पॅकेज	समुपदेशन पॅकेज
पूर्वीचा गरोदरपणातील इतिहास १.कमी दिवसाची प्रसूती २.उपजत मृत्यू ३.घरी प्रसूती ४.कमी वजनाचे मूल ५.गुंतागुंतीची प्रसूती पूर्वेतिहास ६.व्यसन ७.कमी वयातील गरोदरपण, उच्च रक्तदाब, गरोदरपणातील मधुमेह / सिकल सेल आजार ८.बहुप्रसवा (multipara) ९.जंतूसंसर्ग /TORCH इतिहास तपासण्या आवश्यकतेनुसार गरोदर मातेच्या प्रसूतीपूर्व चाचण्या	१.रक्तक्षय-हिमोग्लोबीन% २.थायरॉइड ३.आरटीआय/ एसटीआय-VDRL, योनीस्त्राव स्वॅब सूक्ष्मदर्शिका तपासणी आवश्यकतेनुसार ४.बी.एम.आय ५.मधुमेह तपासणी-(रॅडम व उपाशी पोटी शुगर ,HBA ¹ C, OGTT) ६.उच्च रक्तदाब ७.ड - जीवनसत्व ८.बी-१२ ९.रक्त गट १०.सिकलसेल ११.थॅलेसेमिया १२.हिपॅटायटीस बी व सी १३.हृदयरोग १४.सर्वसाधारण रक्त तपासणी व मलेरियासाठी रक्त नमुना तपासणी १५. लघवी तपासणी (Random & Microscopy) १६. उंची आणि वजन १७. अन्य इतर तपासण्या	१.आय.एफ.ए/फॉलिक ऍसिड पुरवठा २.Multimicronutrient पुरवठा ३.आजार नियंत्रण ४.एकात्मिक बाल विकास विभागामार्फत आहाराचे मुल्यमापन ५."ड" जीवनसत्व पुरवठा ६.उच्च रक्तदाब व मधुमेहाचे व्यवस्थापन ७.लसीकरण ८.आरटीआय/ एसटीआय /युटीआय संसर्गावर उपचार ९.जोडीदाराची तपासणी आवश्यकतेनुसार	१.पोषणविषयक समुपदेशन २.कुटुंबनियोजनासंबंधीत समुपदेशन ३.मातेची सोबतीण (Birth companion)असलेल्या व्यक्तीचे आरटीआय/ एसटीआय संबंधीत समुपदेशन ४.बाळ जन्मपूर्व बाबत आरोग्य शिक्षण ५.Birth Companion चे प्रशिक्षण ६.निव्वळ स्तनपान व पूरक आहार महत्वाबाबत शिक्षण ७.व्यसनमुक्ती समुपदेशन

ब) प्रसूतीपूर्व, प्रसूतीदरम्यान आणि प्रसूतीपश्चात देण्यात येणाऱ्या सेवा (कोष्टक क्र.२) :-

अतिजोखमीच्या मातां ओळखणे	निदानात्मक चाचण्या पॅकेज	उपचार पॅकेज	समुपदेशन पॅकेज
१. पूर्वीचा गरोदरपणातील गुंतागुंतीचा इतिहास, २.पूर्वीचे सिझेरियन शस्त्रक्रियेद्वारे प्रसूती ३.उच्च रक्तदाब, गरोदरपणातील मधुमेह / सिकल सेल आजार ४.गरोदरपणात कमी वजन वाढ होणे. ५.पूर्वतिहास गुंतागुंतीची प्रसूती ६.व्यसन ७.कमी वयातील गरोदरपण ८.बहुप्रसवा (multipara) ९.जंतूसंसर्ग / TORCH १०.रक्तक्षय / तीव्र रक्तक्षय ११.Non-compliance ANC to IFA १२. शारीरिक मोजमाप १३. स्थलांतरित माता १४. अतिदुर्गम भागात राहणारी माता १५. आरोग्यसेवेस नकार देणारी कुटुंबे	१.रक्तक्षय-हिमोग्लोबिन% २.थायरॉइड ३.आरटीआय/ एसटीआय- VDRL, योनीस्त्राव स्वॅब सूक्ष्मदर्शिका तपासणी आवश्यकतेनुसार ४.बी.एम.आय ५.मधुमेह तपासणी-(रॅडम व उपाशी पोटी शुगर ,HBA१C,OGTT) ६.उच्च रक्तदाब ७.ड-जीवनसत्व ८.बी-१२ ९.रक्त गट १०.सिकल सेल ११.थॅलेसेमिया १२.हिपॅटायटीस बी व सी १३.हृदयरोग १४.सर्वसाधारण रक्त तपासणी व मलेरियासाठी रक्त नमुना तपासणी १५. लघवी तपासणी (Random & Microscopy) १६. उंची आणि वजन १७. अन्य इतर तपासण्या	१.मातांच्या वजनावर देखरेख २.आय.एफ.ए/ आयरन सूक्रोज ३.फॉलिक एसिड ४.आजार नियंत्रण ५.एकात्मिक बाल विकास विभागामार्फत आहाराचे मुल्यमापन ६.“ड”जीवनसत्व पुरवठा ७.उच्च रक्तदाब व मधुमेहाचे व्यवस्थापन ८.संसर्गावर उपचार ९.गरोदरपणातील उच्च रक्तदाब व्यवस्थापन १०.इंजे.डेक्सामिथाझोन ११.संदर्भ सेवा देताना इंजेक्शन मॅग्नेशियम सल्फेट देणे. १२.प्रसूतीपूर्व व प्रसूती पश्चात रक्तस्त्रावाचे व्यवस्थापन १३.प्रसूतीच्या तिस-या टप्प्यातील व्यवस्थापन १४.सर्व अतिजोखमीच्या मातांचे प्रसूतीच्या चौथ्या टप्प्यातील व्यवस्थापन	१. पोषणविषयक समुपदेशन २. कुटुंबनियोजना संबंधित समुपदेशन ३.मातेची सोबतीण (Birth companion) असलेल्या व्यक्तीचे आरटीआय/ एसटीआय संबंधित समुपदेशन ४. नवजात शिशु काळजी, आरोग्य शिक्षण ५.Birth Companion चे प्रशिक्षण ६.निव्वळ स्तनपान व पूरक आहार महत्वाबाबत शिक्षण ७.व्यसनमुक्ती समुपदेशन ८.गावपातळीवरील आरोग्य,स्वच्छता, पोषण समिती (VHSNC) सदस्यांच्या आवश्यकतेनुसार भेटी ९.खाजगी सेवाभावी संस्थांच्या आवश्यकतेनुसार भेटी.

क) बाळाच्या १००० दिवसापर्यंत वाढीचे मूल्यमापन (कोष्टक क्र. ३) :-

प्रसूतिनंतर बाळाच्या वाढीचे मूल्यमापन			
प्रसूतीपश्चात माता	बालके	समुपदेशन पॅकेज	देखरेख नियंत्रण
१. प्रसूतीनंतर एएनएम च्या भेटी २. लोहयुक्त गोळ्या (आय.एफ.ए) ३. कॅल्शियम आणि ड जीवनसत्व ४. अतिजोखिमेच्या मातेची ओळख करून संदर्भित करणे ५. सामुदायिक आरोग्य अधिकारी मार्फत तपासणी ६. पुरक पोषण आहार पुरवठा संबधित मूल्यमापन	२. नियमित लसीकरण २. कांगारू मदर केअर (KMC) ३. अतिजोखिमेच्या मातेची ओळख करून संदर्भित करणे ४. स्तनपान ५. पुरक आहार ६. वाढीचे मूल्यमापन ७. कमी वजनाच्या बालकांची काळजी घेऊन त्यांना आर्यन, कॅल्शियम आणि “ड” जीवनसत्व वाटप	१. पोषणासंबधीत समुपदेशन २. कुटुंबनियोजना संदर्भात समुपदेशन ३. निव्वळ स्तनपान व पुरक आहारासंदर्भात पाठपुरावा व पुरक आहार मार्गदर्शन ४. Continuous Birth Companion engagement.	१. वजन वाढीचे नियंत्रण २. अतिजोखिमेच्या मातांची प्रसूतीनंतर देखरेख व बालकांकडे लक्ष

५. वात्सल्य कार्यक्रमात प्राधान्याने समाविष्ट करण्यात आलेल्या बाबी :-

- गर्भधारणापूर्व रक्तक्षय प्रतिबंध व रक्तक्षय उपचार करणे.
- गर्भधारणापूर्व व प्रसूतीपूर्व मातांना रक्तक्षय प्रतिबंध करणे व रक्तक्षय असणा-या मातांवर लोहयुक्त गोळ्या व /MMS उपचार करणे.
- तंबाखू, मिस्त्री व दारू यांचे सेवन न करणेबाबत सल्ला व समुपदेशन .
- किशोरवयीन मुली गरोदर राहण्यापासून रोखणे व दोन गरोदरपणातील अंतर जास्तीत जास्त ठेवणेसाठी प्रोत्साहित करणे यासाठी कुटुंबनियोजनाबाबत समुपदेशन व जोडीदाराचे समुपदेशन.
- प्रजनन मार्ग जंतुसंसर्ग व एच.आय.व्ही. होऊ नये म्हणून प्रतिबंध व उपचार करणे.
- गर्भधारणेपूर्व रक्तदाब, मधुमेह, हायपोथायरॉईड, हृदयरोग, रक्तक्षय व रक्तासंबंधी गुंतागुंत आजारांचे निदान, उपचार व व्यवस्थापन करणे.
- अतिजोखिमेच्या मातांचे लवकर निदान, सतत पाठपुरावा व लवकर उपचार करणे.
- नवजात शिशु व बालक यांना घरोघरी जाऊन भेटी देण्याचे प्रमाण वाढवणे व गुणवत्तापूर्ण सेवा देणे.
- नवजात शिशु जन्मतः स्तनपान, निव्वळ स्तनपान व योग्य वेळी पुरक आहार देण्याबाबत खात्री करणे.

६. वात्सल्य कार्यक्रम अंमलबजावणीचे टप्पे :-

- प्रशिक्षण व पुनर्प्रशिक्षण - समुदाय आरोग्य अधिकारी /वैद्यकीय अधिकारी/आशा/अंगणवाडी सेविका/आरोग्य सेविका यांना नियमित प्रशिक्षण व पुनर्प्रशिक्षण देणे.
- जननक्षम जोडपी सर्वेक्षण आणि असंरक्षित जननक्षम जोडपी (कुटुंब नियोजन साधने न वापरणारी) नोंदणी नियमित दरमहा पाठपुरावा करून नवीन नोंदणी करणे.
- नोंदणी केलेल्या महिलांची आरोग्य तपासणी, आरोग्य सेवा सत्र/ घरोघरी भेट देणे /MAAकार्यक्रम/RKSK/HWCशिबिरे /मानव विकास मिशन तज्ञ शिबिरे.
- महिला व बाल विकास विभाग, आदिवासी विकास विभाग, शिक्षण विभाग व ग्रामपंचायत इत्यादी विभागांशी समन्वय व त्यांच्या सेवांचा वापर.
- गर्भधारणापूर्व, गरोदरपणात व प्रसुती नंतर मातांच्या व नवजात शिशूंची २ वर्षांपर्यंत ठराविक निर्देशांकाबाबत पाठपुरावा करणे.

७. “वात्सल्य” कार्यक्रमाच्या फलनिष्पत्तीकरिता निर्देशांक खालीलप्रमाणे :-

अ) प्रक्रियेबाबत निर्देशांक (Process Indicators) :-

- असंरक्षित जोडपे आणि नोंदणी संख्या.
- पात्र जोडप्यांमधील असंरक्षित जोडप्यांच्या वयाची टक्केवारी.
- अपेक्षित योग्य जोडप्यामधील गर्भधारणापूर्व नोंदणी झालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- Unmet need असलेली जोडपी संख्या.
- गर्भधारणापूर्व BMI १८.५ पेक्षा कमी असलेल्या महिलांची संख्या.
- असंरक्षित जोडप्यांची BMI १८.५ पेक्षा कमी असलेल्यांची टक्केवारी.
- असंरक्षित जोडप्यांची BMI २५.५ पेक्षा जास्त असलेल्यांची टक्केवारी.
- अति जोखमीचे निदान झालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- कुटुंबनियोजन साधनांच्या वापराबाबत सल्ला दिलेल्या १९ वर्षांच्या आतील महिलांची टक्केवारी.
- Folic acid / MMN / FS / Injectables सेवा घेतलेल्या महिलांची चालू महिन्यातील टक्केवारी.
- एचबी तपासणी केलेल्या महिलांची टक्केवारी.
- रक्तक्षय निदान झालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- तीव्र रक्तक्षय निदान झालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- RTI/STI आजाराचे निदान झालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- उच्च रक्तदाब आजाराचे निदान झालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- मधुमेह आजाराचे निदान झालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- तंबाखू / मद्य व्यसनाधीन महिलांची टक्केवारी.

- Hyperthyroidism निदान झालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- Hemoglobinopathies निदान झालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- गरोदरपणापूर्व अति जोखमीचे घटक आढळलेल्या महिलांची टक्केवारी.
- Behavioral Change Counselling (BCC) सेवा मिळालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- जिल्ह्यात चालू महिन्यात योग्य जोडप्यांची झालेली शिबिरे/संमेलने संख्या.
- आरोग्य वर्धिनी केंद्रात चालू महिन्यात योग्य जोडप्यांची झालेली शिबिरे/संमेलने संख्या.
- आशा कार्यकर्ती कार्यक्षेत्रात चालू महिन्यात योग्य जोडप्यांची झालेली शिबिरे/संमेलने संख्या.
- चालू महिन्यात एकूण झालेले प्रशिक्षण, पुनप्रशिक्षण व उपस्थितांची संख्या.

ब) परिणामांबाबत निर्देशांक (Outcome Indicators):-

- कमी BMI असलेल्या महिलांचे प्रसूतिपूर्व नॉर्मल BMI झालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- अति जोखमीच्या महिला ज्यांनी गर्भनिरोधक पध्दतीचा वापर करून गर्भधारणा लांबवली त्यांची टक्केवारी.
- १९ वर्षापेक्षा कमी वय असलेल्या गरोदर महिलांची टक्केवारी.
- RTI/STI आजाराचे निदान होऊन उपचार झालेल्या महिलांची संख्या.
- दीर्घकालीन आजाराचे निदान होऊन तज्ञांनी उपचार घेत असलेल्या महिलांची संख्या.
- जोखीम आटोक्यात येईपर्यंत गर्भनिरोधक साधनांचा वापर करून गर्भधारणा पुढे ढकलेल्या महिलांची संख्या.
- गर्भधारणेपूर्वी तंबाखू / मद्य व्यसन थांबविलेल्या महिलांची संख्या.
- गरोदरपणात १० ते १२ kg वजन वाढलेल्या महिलांची टक्केवारी.
- कमी वजनाच्या बालकास जन्म दिलेल्या नोंदणीकृत महिलांची टक्केवारी.
- मुदतपूर्व प्रसूती झालेल्या नोंदणीकृत महिलांची टक्केवारी.
- उपजत मृत्यू (still birth) झालेल्या नोंदणीकृत महिलांची टक्केवारी.
- अनुवांशिक व्यंग असलेल्या बालकास जन्म देणाऱ्या नोंदणीकृत महिलांची टक्केवारी.
- सहा महिन्यांनंतर पुरक आहार सुरु केलेल्या बालकांची टक्केवारी.
- पोषण पुनर्वसन केंद्रात दाखल केलेल्या सहा महिन्यापेक्षा कमी असलेल्या कुपोषित बालकांची टक्केवारी.
- घरी व रुग्णालयात KMC मिळालेल्या कमी वजनाच्या बालकांची टक्केवारी.
- ४० आठवड्यापर्यंत Iron, Calcium व Vit-D मिळालेल्या कमी वजनाच्या बालकांची टक्केवारी.
- १००० दिवसांच्या वाढीच्या निरीक्षणामध्ये SUW व SAM मध्ये गेलेल्या बालकांची टक्केवारी.
- HBNC व HBYC मध्ये नोंदणी केलेल्या अति जोखमीच्या बालकांची टक्केवारी.
- BF/HA/LHVs यांच्यामार्फत आठवडी HBNC व HBYC अहवाल झाला आहे का?

- वात्सल्य कार्यक्रमात नोंदणी झाल्यापासून प्रथम तिमाहीमध्ये गरोदर राहिलेल्या पात्र महिलांची टक्केवारी.
- गर्भधारणापूर्वी Folic acid पुरवठा मिळालेल्या महिलांची टक्केवारी.
- आठ आठवड्यांच्या आत गर्भावस्थेचे निदान केलेल्यांची टक्केवारी.

क) प्रभाव निर्देशांक (Impact Indicators) :-

- कमी वजनाच्या बालकांमध्ये घट.
- उपजत मृत्युमध्ये घट.
- मुदतपूर्व प्रसूतीमध्ये घट.
- अनुवांशिक व्यंग असलेल्या बालकांमध्ये घट.
- १००० दिवसांच्या SUW व SAM मध्ये जाणाऱ्या बालकांमध्ये घट.
- वेळेवर पुरक आहार मिळालेल्या बालकांच्या संख्येत वाढ.
- दोन प्रसूतीमधील अंतरामध्ये वाढ.

८. सदर कार्यक्रमाची अंमलबजावणी व संनियंत्रण अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, पुणे यांनी करावे. तसेच सदर कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीचा निर्देशांकनिहाय अहवाल दरमहा शासनास सादर करावा.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०२४०१२५११२२२२८९१७ असा आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करुन काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(अनिल कुमेरिये)

कार्यासन अधिकारी, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

- १) सचिव, आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालय, निर्माण भवन, नवी दिल्ली.
- २) सचिव, नियोजन व वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- ३) सचिव, महिला व बाल विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई

- ४) आयुक्त, आरोग्य सेवा तथा अभियान संचालक, राष्ट्रीय आरोग्य अभियान, मुंबई.
- ५) आयुक्त, महानगरपालिका, (सर्व)
- ६) संचालक (१), आरोग्य सेवा, आरोग्य सेवा आयुक्तालय मुंबई .
- ७) संचालक (२), आरोग्य सेवा, आरोग्य सेवा आयुक्तालय, पुणे.
- ८) अतिरिक्त संचालक, आरोग्य सेवा, कुटुंब कल्याण, माताबाल संगोपन व शालेय आरोग्य, पुणे.
- ९) अधिष्ठता, शासकीय वैद्यकीय महाविद्यालय व रुग्णालय, (सर्व)
- १०) जिल्हाधिकारी, (सर्व)
- ११) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद, (सर्व)
- १२) उपसंचालक, आरोग्य सेवा परिमंडळे (सर्व)
- १३) जिल्हा शल्य चिकित्सक, जिल्हा रुग्णालय, (सर्व)
- १४) जिल्हा आरोग्य अधिकारी, जिल्हा परिषद (सर्व)
- १५) मा. मंत्री, सार्वजनिक आरोग्य व कुटुंब कल्याण मंत्रालय, मुंबई यांचे खाजगी सचिव.
- १६) वैद्यकीय आरोग्य अधिकारी, महानगरपालिका (सर्व)
- १७) कार्यकारी आरोग्य अधिकारी, बृहन्मुंबई महानगरपालिका, मुंबई.
- १८) अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई/ सचिव-२, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
- १९) निवड नस्ती (कु.क.)